

Aydın USTA

Haçlı Seferlerinde Kuşatma

İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2021. 328 sayfa. ISBN: 978-605-9787-13-0.

■ Abdurrahim ERGİN*

1095 yılında papa Urban'ın çağrısı ile başlayan Haçlı seferleri, Ortadoğu ve dünya tarihi açısından çok önemli bir vakıdır. Bu seferlerle birlikte İslam dünyasının ortasında 4 ayrı Haçlı Devleti kurulmuş ve bu devletler uzun yıllar ayakta kalmayı başarmıştır. 1096-1272 yılları boyunca yaklaşık iki yüz yıl devam eden bu tarihi olayın etkileri uzun yıllar devam etmiştir. Sosyoloji, Kültürel, dini ve siyasi pek çok sonucu olan Haçlı Seferleri birçok açıdan incelenmeye muhtaçtır. Ülkemizde uzun yıllar ihmal edilen Haçlı Seferleri, yakın tarihte daha detaylı ve nitelikli eserlere konu edilmiştir.

Haçlı Tarihi aynı zamanda bir savaşlar tarihidir. Haçlıların 1099 yılında bölgeye gelipleriyle başlayan Haçlı Savaşları, bu devletler ayakta olduğu sürece neredeyse aralıksız bir şekilde devam etmiştir. Bu mühim tarihi vakianın tam olarak anlaşılması için yakın dönemde pek çok çalışma yapılmıştır. Aydın USTA** tarafından kaleme alınan "Haçlı Seferlerinde Kuşatma" isimli eser bunlardan biridir. Çalışma, Haçlı Seferleri süresince yapılan kuşatma savaşlarını ele almaktadır. Kitap önsöz, kısaltmalar ve girişten sonra üç ana bölüm olarak kaleme alınmış ve bu bölümler kendi içinde çeşitli alt başlıklara ayrılmıştır. Yazar kitabın içeriğinde Haçlı dönemi kuşatmalarını herhangi bir alt başlık gibi vermiştir. Kuşatmalar için ayrıca içerik kısmında başlık açmamıştır. Bu durum eserin okunmasını ve istenilen yerin bulunmasını zorlaştırmıştır. Kitabın asıl yekûnunu oluşturan "Haçlılar" başlığının bir alt başlık olarak değil de ana başlık olarak verilmesi ve bu başlığa çeşitli alt başlıkların yazılmış olması daha doğru bir yaklaşım olabilirdi.

* Yüksek lisans öğrencisi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü. E-Mail: abdurrahimergin04@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-5797-7801>.

Yazar, kitabın önsözünde Haçlı Seferlerinin kuşatmaların ne kadar önemli bir konumda olduğunu şöyle ifade eder: "...İznik, Antâkyâ ve Kudüs gibi birbirini takip eden üç büyük kuşatma ile başlayan seferler yine 1291'de Akkâ önlerinde cereyan eden bir diğer kuşatma ile sonlanmıştır." Müellif çalışmanın amacının bu önemli konuyu ele alarak incelemek olduğunu ifade eder. Yazara göre Haçlı Seferleri boyunca yapılan kuşatma savaşlarının anlaşılması dönemin askeri, siyasi ve sosyo-ekonomik portresinin çıkarılması bakımından önemlidir.¹ Ayrıca eser spesifik bir konuyu ihtiva etmesi yönüyle akademik camiaya ve konuya entelektüel düzeyde ilgi duyanlara hitap etmektedir.

Yazar, birinci bölüm olan "Dönüşüm" bölümünde insanlığın surlara ve kalelere olan ihtiyacının nasıl ortaya çıktığını ve Haçlı Seferlerine kadar nasıl ilerlediğini ele almaktadır. Yazar bu bölümü dört alt başlıkta ele almış; ilk konuyu da "Haçlı Seferleri Öncesinde Avrupa'da Genel Savunma Anlayışı ve Uygulamaları" başlığı altında incelemiştir. Eserin bu alt başlığında Haçlı Seferleri öncesi Avrupa'da kale savaşlarının nasıl ortaya çıktığı ve neden insanların temel savunma sistemlerinden biri haline geldiği açıklanmıştır. Yazar, kale veya korunaklı yapıların neden yaygınlaştığını çeşitli sebeplere dayandırmaktadır. Yazar'a göre bu sebeplerden biri Viking akınlarıdır. Eserde, Vikinglerin yağma yapmak için Avrupa'ya yaptıkları akınlar bölge halkının kendilerini savunma ihtiyacı hissetmelerine ve dolayısıyla surların yaygınlaşmasına sebep olduğu ifade edilmiştir. Müellife göre Charlemagne sonrası Avrupa'da yaşanan kargaşa ve ardından kurulan feodal düzen de bu süreçteki önemli bir etkidir. Yazar ikinci konuyu "Haçlı Seferleri Öncesinde Ortadoğu'da Genel Savunma Anlayışı ve Uygulamaları" başlığıyla ele almıştır. Bu başlık altında Ortadoğu'da sur ile savunmanın gelişimini ele alan yazar, Bizans ve Sasani savaşlarının sur ile savunma savaşlarının gelişimde çok önemli bir yere sahip olduğunu ifade ederek Erzurum, Diyarbakır, Malatya ve Urfa kalelerini bunlara örnek vermiştir. Yazar, bu şehirlerde yapılan surların iki devletin kendi arasındaki mücadelesinin bir sonucu olduğunu söyleyerek bu mücadelenin kale savaşlarına olan etkisini açıklar. Eserin bu bölümünün üçüncü konusu "Kale Savaş Halinin Başlaması" başlığıyla ele alınmıştır. Eserin müellifi, daha önce ayrı şekillerde Doğu ve Batı olarak incelediği kale savaşlarının nasıl başladığı hususunu bu başlıkta daha genel bir tablo ile sunar. Bu başlıkta Doğu ile Batı arasında gerçekleşen çatışmaların etkisine özellikle değinilir. Eserde, birinci bölümün son konusu "Haçlı Seferleri Öncesinde Kuşatma Pratikleri"dir. Burada Haçlı Seferleri öncesinde dünyada yapılan ünlü kuşatmaları Doğu ve Batı bağlamında örneklendirerek ortaya koyan yazar, bu başlığı Doğu ve Batı şeklinde ayırarak incelemiştir. Batı dünyasına Ostrogot ve Vizigotların Roma Kuşatmasıyla Vikinglerin Paris Kuşatmasını örnek olarak verirken Doğu dünyasına Sasanilerin

¹ Aydın Usta, Haçlı Seferlerinde Kuşatma (İstanbul: Yeditepe, 2021), 8.

Diyarbakır kuşatmasını ve Avarların İstanbul Kuşatmasını örnek göstermiştir.

Yazar ikinci bölümü "Mekanlar ve Savaşlar" başlığıyla ele almış ve konuyu iki alt başlıkta incelemiştir. İlk altı başlık olan "Ortadoğu'nun Jeopolitiği" başlığında Ortadoğu'nun jeopolitik özellikleri ele almıştır. Yazar burada Mısır, Suriye, Kafkasya, Anadolu, Akdeniz ve diğer coğrafyaların kendilerine has coğrafi özelliklerini ve bu özelliklerin bölgenin siyasi tarihine olan etkisini açıklamaktadır. Bölümün ikinci alt başlığı olan "Haçlılar" kitabın asıl ve en uzun konusunu teşkil etmektedir. Bu bölüme Haçlı Seferlerinin nasıl ortaya çıktığını ele alarak başlayan yazar, daha sonra Haçlı Seferlerinin sonuna kadar Haçlılar tarafından yapılan kuşatma savaşlarını tek tek ortaya koyar. İznik kuşatması ile başlayan bölüm sırasıyla Antakya, Maarretünnu'mân, Akka, Kudüs, Suriye sahil şehirleri, Trablus, Sûr, Halep, Dımaşk, Askalan, Akka ve Dimyat kuşatmalarını ihtiva etmektedir. Eserde, Haçlılar tarafından yapılan kuşatmalar yaklaşık yüz on sayfada ele alındıktan sonra Müslümanlar tarafından yapılan kuşatmalara geçilir. Bu konu yaklaşık elli sayfada incelenir. Müellif ilk olarak incelenecek kuşatmaları gerçekleştiren güçler olan Zengi ve Eyyubilerin yükselişlerini inceler. Daha sonra Beytül-Ahzan Kuşatmasından başlayarak sırasıyla Kerek, Yâfâ, Kaysâriye, Arsûf, Sadeş, Şakîf, Arnûn(Beauford), Trablus ve Akka kuşatmalarına yer verir.

Yazar, eserin üçüncü bölümünde "Kuşatma Altında Diplomasi ve Yaşam" konusuna yer vererek kuşatmaların perde arkasını üç alt başlıkta değerlendirmiştir. İlk olarak "Kuşatmalarda Diplomasi ve Sonuçları" başlığı altında kuşatmalar sırasında tarafların birbirleriyle olan iletişimini incelenerek bu iletişimin nasıl sonuçlar doğurduğunu irdelemiştir. Kuşatmalarda gelişen diplomatik faaliyetleri bir sonuca ulaşanlar ve ulaşmayanlar olarak ele alan yazar, bazı kuşatmalarda diplomatik yolların hiç denenmediği, bazı kuşatmalarda denenmiş diplomatik yolların kuşatanlara ya da kuşatılanlara bir fayda vermediğini bazı kuşatmalarda ise diplomasinin sonuç doğurduğunu ifade etmiştir. Eserde ifade edildiği üzere diplomasinin sonuç verdiği yerlerde bazı şehirler anlaşma ile el değiştirmiştir. Selahaddin'i Eyyûbî'nin Kudüs'ü teslim alışı bu anlaşmalardan biridir. Eserde bu bölümün ikinci konusu "Sivil Halkın Sosyo-Psikolojik Durumu" başlığıyla ele alınır. Yazar bu başlıkta ister kuşatan ister kuşatılan olsun sivil halin maruz kaldığı zorlukları inceler. Müellif, sivil halkın zorluklarla dolu kuşatma ortamının ayrılmaz bir parçası olduğunu bu sebeple devamlı surette mal ve can tehlikesi altında yaşadıklarını belirtir. Bu bölümün ve aynı zamanda kitabın son konusunu "Kuşatma Savaşlarının Ekonomik Yönü" başlığıyla okuyucuya sunan yazar, kuşatma savaşlarının maliyetlerini ele aldığı bu konuda yeterince kaynak olmadığını öncelikle belirtir. Daha sonra ulaşabildiği bilgiler çerçevesinde kuşatmaların ne kadar maliyetli olduğunu örneklerle açıklar. Bu bölümden sonra eser, sonuç, ek, kaynakça ve dizin ile son bulur.

Tanıtımını yaptığımız eser, bizlere Haçlı seferleri boyunca yapılan kuşatmaların seyrini, bu kuşatmaların ekonomik ve sosyolojik yönlerini tek bir ciltte görebilme imkânı vermektedir. Yazar, konularını ele alırken sade cümleler ve kelimeler kullanmaya özen göstermiştir. Bu durum eserin kolay ve akıcı bir şekilde okunmasına olanak sağlamaktadır. Eserin başında, yazım amacı olarak ifade edildiği üzere Haçlılar zamanında geçen tüm önemli kuşatmalar; sosyal, ekonomik ve diplomatik yönleriyle birlikte ortaya konulmuştur. Yazar, konularını ele alırken o konu hakkında ulaşılabilecek temel kaynaklara ulaşmaya dikkat etmiştir. Haçlıların kuşatmaları ile ilgili bilgiler için temel Haçlı kaynaklarına müracaat eden yazar, Müslümanlar tarafından yapılan kuşatmalar için birincil İslami kaynaklara müracaat etmiştir. Bu bağlamda kitabın başında ifade ettiği üzere Haçlı Seferleri boyunca gerçekleşen önemli tüm kuşatmaları ele almıştır. Bu bakımdan yazarın amacına ulaştığı söylenebilir. Yazarın incelemiş olduğu konular ilk defa incelenen konular değildir. Nitekim Haçlı Seferlerindeki kuşatmalar pek çok çalışmaya konu edinmiştir. Ancak eser, tüm kuşatma savaşlarının ilk defa bir eserde toplanmış olması bakımından önemlidir.